

Leszek JARMIŃSKI
(Warszawa)

Zasady wydawnicze dla tomów XV i XVI serii *Acta Nuntiaturae Poloniae*

1

Ramy chronologiczne XV tomu serii *Acta Nuntiaturae Poloniae* obejmują zasadniczo lata 1592–1598, tj. okres, w którym Germanico Malaspina, biskup San Severo, z nominacji Klemensa VIII sprawował funkcję nuncjusza zwyczajnego na dworze Zygmunta III Wazy tak w Polsce, jak i podczas pobytu wraz z królem w Szwecji w latach 1593–1594. Uwzględniono jednak również dokumenty dotyczące niedosłej ekspedycji do Polski tego biskupa oraz kardynała Jerzego Radziwiłła w końcu 1591 r., za pontyfikatu Innocentego IX. Oprócz akt nuncjatury Germanica Malaspiny z 1592 r. w zakres pierwszego woluminu tomu XV wchodzi materiały źródłowe odnoszące się do legacji *a latere* kardynała Radziwiłła oraz misji sprawowanych w Polsce w tym samym roku przez Attilia Amalteo i Maximiliána z Pernštejna. Dokumenty związane z prowadzonymi w Innsbrucku w 1592 r. rokowaniami Germanica Malaspiny w sprawie biskupstwa strasburskiego będą ogłoszone *in extenso* jako odrębna publikacja, jednak z uwagi na fakt, że zadanie to Klemens VIII porучzył biskupowi San Severo już po wyznaczeniu go na nuncjusza w Polsce, w wymienionym wyżej woluminie zamieszcza się rejestry tych źródeł. W następnych woluminach zostaną ponadto opublikowane akta misji Bartłomieja Powsińskiego z 1593 r., relacje przesłane do Rzymu w latach 1593–1594 przez kardynałów Radziwiłła i Andrzeja Batorego, działających w zastępstwie nieobecnego wówczas w Polsce nuncjusza Germanica Malaspiny, listy oświetlające misję wysłanego z Rzymu do Szwecji w 1594 r. Andrzeja Opalińskiego, szambelana papieskiego, i przybyłego w tymże roku do Polski Alessandra Comuleo (Komuloviccia), który, po przeprowadzeniu rozmów w kwestii planowanej ligi przeciw Turkom, do 1597 r. był wizytatorem apostolskim diecezji wileńskiej i z polecenia papieża dwukrotnie, w roku 1595 i 1597, przebywał z poselstwem w Moskwie. Uwzględnione będą też misje Alfonsa Viscontiego, bawiącego przejazdem w Polsce w 1595 r., Marzia Malacridy z lat 1595–1596 i Benedetta Mandiny z 1596 r. Akta legacji *a latere* kardynała Enrica Caetaniego z lat 1596–1597 wraz z obszernym dziariuszem Giovanniego Paola Mucantego, mistrza ceremonii towarzyszącego mu w podróży do Polski, znajdują się w XVI tomie serii wydawniczej.

2

Wchodzące w skład wydawnictwa materiały źródłowe można podzielić na następujące kategorie:

- a) oficjalna korespondencja legatów i nuncjuszy apostolskich wymienionych w art. 1, a także podlegających im urzędników, z sekretariatem papieskim i innymi dykasteriami kurii rzymskiej;
- b) dokumenty sporządzone w kurii rzymskiej dla legatów i nuncjuszy wysłanych do Polski, Szwecji i Wielkiego Księstwa Moskiewskiego, takie jak listy uwierzytelniające i polecające, instrukcje generalne i uprawnienia jurysdykcyjne (*facultates*);

c) dokumenty urzędowe (akta trybunału nuncjatury, procesy informacyjne przeprowadzone przed prowizjami biskupstw, indulty, dyspensy itd.), memoriały, relacje, diariusze, *avvisi* przesłane do sekretariatu papieskiego i inne pisma wychodzące z kancelarii legatów i nuncjuszy;

d) korespondencja innych osób z legatami i nuncjuszami, a także ich współpracownikami, pozostająca zasadniczo w związku z powierzonymi im misjami;

e) dokumenty, listy i relacje różnych osób dotyczące działalności urzędowej legatów i nuncjuszy;

f) dokumenty, korespondencja różnych osób i wszelkiego rodzaju skrypty przesłane do kurii rzymskiej przez wymienionych legatów i nuncjuszy bądź też wzmiankowane w ich relacjach.

3

Przyjmuje się za zasadę (z zastrzeżeniami wyrażonymi w art. 9 i 10), że wszystkie dostępne materiały źródłowe wyszczególnione w art. 2a–c publikuje się *in extenso*, rezygnując z wprowadzania niejednokrotnie zawodnego podziału dokumentów na większej i mniejszej wagi oraz unikając dokonywania ich streszczeń i skrótów. Uwzględnia się także na ogół te fragmenty objętych edycją tekstów, które nie odnoszą się do spraw polskich, szwedzkich czy moskiewskich¹. Od reguły tej odstępuje się w przypadku wyraźnie wykraczających poza zakres niniejszego wydawnictwa relacji wysłanych przede wszystkim z misją do Siedmiogrodu nuncjuszy Attilia Amalteo i Alfonsa Viscontiego (stąd ich krótki pobyt w Polsce miał jedynie uboczne znaczenie) oraz Alessandra Comuleo, który bezpośrednio przed przybyciem na ziemię Rzeczypospolitej Obojga Narodów wypełniał powierzone mu zadania zarówno w Siedmiogrodzie, jak i w Mołdawii.

Źródła, o których mowa w art. 2d–e, zawierające niekiedy tylko fragmenty pozostające w bliższym lub luźnym związku z poselstwami wymienionymi w art. 1 (np. listy członków orszaku kardynała legata Enrica Caetaniego, dotyczące w części spraw włoskich i rodzinnych), publikuje się — zależnie od treści — *in extenso*, w ekscerptach lub regestach.

Spośród dokumentów załączonych do listów legatów i nuncjuszy lub przez nich wzmiankowanych (art. 2f) przewiduje się wydanie (w dodatkach) w ograniczonym wyborze źródeł na ogół dotąd nieznanymi. Informacje o miejscu przechowywania pozostałych pism tej kategorii podaje się w przypisach.

W tekstach stanowiących odrębną pozycję wydawniczą i opatrzonych bieżącym numerem fragmenty dotyczące spraw nie należących do zakresu niniejszego wydawnictwa zastępuje się krótkim komentarzem. Analogiczne fragmenty występujące w tekstach umieszczonych w przypisach opuszcza się i w razie potrzeby oznacza dwiema kreskami: — —.

4

Podstawą wydania jest pierwszy z następujących rękopiśmiennych przekazów tekstu, a w razie jego braku kolejny zachowany: autograf, oryginał, duplikat, minuta albo koncept, wpis wniesiony do księgi wpisów (rejestr, *registrum*), kopia bezpośrednia, kopia wtórna, ekscerpt lub regest. Druk staje się podstawą wydania, jeśli jest jedynym znanym przekazem tekstu, a także w przypadku, gdy został ogłoszony z niedostępnego oryginału (bądź też bliższego mu niż dotąd zachowane przekazu rękopiśmiennego) i nie zawiera wyraźnych błędów i defektów.

Biorąc pod uwagę różnorodne zwyczaje panujące w kancelariach legatów i nuncjuszy, a także w kurii rzymskiej, terminem rejestr określa się księgę, do której wychodzące z danej kancelarii dokumenty wpisywano zarówno stopniowo przed lub tuż po ich ekspedycji (niekiedy na podstawie

¹ Poważne argumenty przeciwko opuszczaniu partii relacji nuncjuszy dotyczących spraw innych krajów niż te, w których sprawowali oni swoje misje, przytoczyli niemieccy wydawcy akt nuncjatur H. Goetz (*Nuntiaturberichte aus Deutschland nebst ergänzenden Aktenstücken*, Abt. I: 1533–1559, Bd. 16: *Nuntiatur des Girolamo Martinengo (1550–1554)*, Tübingen 1965, s. XXVI n.) i H. Lutz (*Nuntiaturberichte aus Deutschland. Vergangenheit und Zukunft einer „klassischen“ Editionsreihe*, „Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken” 45, 1965, s. 301, 311). Por. H. D. Wojtyska, *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. I: *De fontibus eorumque investigatione et editionibus. Instructio ad editionem. Nuntiorum series chronologica*, Romae 1990, s. 183; L. Jarmiński, *Z problematyki edycji akt nuncjatur na przykładzie korespondencji Germanica Malaspiny*, „Informationes. Biuletyn Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych” 5, 1991, s. 122.

oryginałów, najczęściej jednak z minut)², jak i po upływie pewnego okresu czasu, nawet po kilku latach (na podstawie minut)³.

5

Listy szyfrowane, będące pismami sporządzonymi w kancelariach autorów w postaci zgodnej z ich wolą przez upoważnione do tego osoby, zachowują cechy właściwe tekstom autentycznym i w związku z tym po odcyfrowaniu za pomocą kluczy szyfrowych przyjmuje się je, a nie powstałe w kancelariach odbiorców odszyfrowania (*decifratum*), za podstawę wydania. W razie braku klucza odtwarza się go poprzez konfrontację kryptogramu z jego odszyfrowaniem, a jeśli się ono nie zachowało, z innym zrozumiałym przekazem tekstu (*clair*).

6

Oprócz podstawy wydania bierze się pod uwagę inne przekazy tego samego tekstu, których istotne warianty (zazwyczaj z pominięciem przekształceń wynikających z pomyłek i przeoczeń, a także różnic w pisowni, jeśli nie występują one w imionach własnych osób i miejscowości) podaje się w przypisach tekstowych. Nie uwzględnia się jednak na ogół, chyba że przemawiają za tym szczególne względy, odmianek wszelkich przekazów zależnych od innych zachowanych: kopii oryginału, kopii odszyfrowania, wpisów do rejestru, będących zwykłymi odpisami z minut, kopii oryginalnego rejestru itd.

7

W tekstach łacińskich i włoskich poszczególne wyrazy oddaje się zasadniczo co do litery zgodnie z podstawą wydania, zachowując niekonsekwencje pisowniowe (np. *auctoritas* — *authoritas*, *instru-tione* — *istruzione*, *nuncius* — *nuntius*). Archaizmy, dialektyzmy i wybrane oboczności pisowniowe, w które obfitują teksty włoskie, zamieszcza się w słowniczku na końcu każdego woluminu. Wprowadzane drobne zmiany w pisowni liter ograniczają się do następujących przypadków: połączenia głosek *ij*, litery *j* oraz *u* w brzmieniu spółgłoskowym przekształca się odpowiednio na *ii*, *i*, *v*; w tekstach łacińskich dyftongi, pojawiające się niekiedy w formie *e* lub po prostu *e*, oddaje się przez *ae* lub *oe*, zgodnie z zasadami pisowni odnośnych wyrazów. Przy odtwarzaniu imion własnych osób i miejscowości dopuszcza się tylko przekształcenie *u* spółgłoskowego na *v* (np. zamiast *Cracouia* pisze się *Cracovia*). Jeśli tekst jest sporządzony w języku polskim, dokonuje się jego transkrypcji według wskazówek podanych w instrukcji wydawniczej dla źródeł nowożytnych⁴ i projekcie opracowanym przez historyków języka i literatury polskiej⁵. W innych kwestiach dotyczących pisowni przestrzega się niżej sformułowanych zasad:

a) użycie akcentu i apostrofu w tekstach włoskich dostosowuje się do norm aktualnie obowiązujących (np. *ad'incontrar*, *de quali*, *esser*, *un'duro osso* oddaje się przez *ad incontrar*, *de' quali*, *esser*, *un duro osso*);

b) modernizuje się na ogół także interpunkcję, zwłaszcza wówczas, gdy występujące w podstawie wydania znaki przestankowe (lub ich brak) stwarzają trudność w zrozumieniu tekstu. Jeśli chodzi o przecinki, niemal stale pojawiające się w tekstach włoskich przed spójnikami (*et*, *e*, *che* itd.) i za-

² Np. *Polonia. Svezia. Registro di lettere del nunzio mons. Germanic[o] Malaspina 1592–[15]94* (1592–1593), Archivum Secretum Vaticanum, Fondo Borghese III 52 AB; *Registro di lettere scritte dal cardinal Cintio Aldobrandino all'Ecc^{mo} Sig. Gio[vanni] France[sc]o Aldobrandi]no nel 1597* (1597–1598), Archivum Secretum Vaticanum, Fondo Borghese III 10 D.

³ Np. *Exempla epistolarum Ill^{mi} et R^{mi} Dⁿⁱ Germanici episcopi S. Severi, S. Dⁿⁱ N. Clementis VIII et S. Sedis Apostolicae ad Ser^{mm} Sigismundum III Poloniae et Sueciae regem cum potestate legati de latere nuntii, scriptarum a Hieronymo Barboncino, i. u. d. Forosempronien-si, Dⁿⁱ nuntii apostolici caussarum (ut appellant) auditore generali ac secretario 1592, 1593, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598* (1592–1596), Biblioteca Vallicelliana w Rzymie, rkps L 18; rejestr listów przeznaczonych do zaszyfrowania, głównie Minuccia Minucciego i Cinzia Aldobrandiniego, sekretarzy Klemensa VIII, do nuncjusza Germanica Malaspiny z lat 1592–1593, Bibliotheca Apostolica Vaticana, rkps Chigi Lat. M III 60 k. 78–87 v. Por. P. Rabikauskas, *Diplomatica pontificia (Praelectionum lineamenta)*, Romae 1972, s. 71–72, 121.

⁴ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, Wrocław 1953, s. 30–33 (załącznik A: *Odtworzenie polskiego tekstu źródłowego w druku*).

⁵ *Zasady wydawania tekstów staropolskich. Projekt*, Wrocław 1955, s. 92–100 (B/II: *Teksty nowożytne do połowy XVIII wieku*).

imkami względnymi (*che, il quale* itd.), pomija się je w tych przypadkach, w których według normy są zbędne. W miejscach dopuszczających więcej niż jedną możliwą interpretację zachowuje się w razie wątpliwości interpunkcję zastosowaną w podstawie wydania;

c) w użyciu dużych i małych liter, choć uwzględnia się w znacznym stopniu konwencje charakterystyczne dla epoki nowożytnej, usuwa się występujące w tekstach rozbieżności pisowniowe. Majuskułą pisane są w szczególności imiona własne osób, miejscowości, rzek itd., nazwy państw i wyrazy nazwy te zastępujące (np. *constitutiones Regni*, rozumie się *Poloniae*; ale *questo regno, in conventionne regni nostri generali*), nazwy narodów i dynastii, w tekstach łacińskich przymiotniki dzierżawcze utworzone od imion własnych, zwroty grzecznościowe i tytuły oznaczające dostojęstwo (np. *Sua Signoria, Maiestas Vestra Serenissima*), nazwy niektórych instytucji i organizacji wyznaniowych (np. *Camera Apostolica, Ecclesia Catholica*, ale *ecclesia Cracoviensis*), zakonów (np. *Padri Gesuiti*, ale *padre gesuita*), dni świątecznych, okresów roku liturgicznego, niektórych sakramentów i określenia odnoszące się do istot będących przedmiotem kultu religijnego. Małą literą pisze się m.in. tytuły rodowe i oznaczające przynależność stanową, tytuły władców, nazwy urzędów i godności, stopni naukowych, wyznań religijnych i miesięcy, a także terminy występujące w kalendarzu rzymskim (np. *comes, nobilis, rex, cancellarius, episcopus, doctor, religio catholica, september, idus*)⁶;

d) w zakresie pisowni łącznej i rozdzielnej respektuje się zwyczaje autora przekazu źródłowego, o ile mieszczą się w granicach, w języku włoskim nierzadko szerokich, zakreślonych obowiązującą obecnie normą (np. *di sopra, disopra, poi che* zachowuje się; *poiche* oddaje się przez *poiché; in tanto che, niente di meno, quantoprima* oddaje się odpowiednio przez *intanto che, nientedimeno, quanto prima*). W razie wątpliwości co do intencji autora przekazu rękopiśmiennego, w przypadku gdy fakultatywność pisowni jest aktualnie bezsporna, stosuje się pisownię rozdzielną. Przyjmuje się ją jako zasadę także w odniesieniu do często spotykanych w tekstach włoskich nie w pełni ukształtowanych form złożonych z przyimków i rodzajników określonych, niekiedy w tym samym dokumencie występujących na przemian w pisowni łącznej i rozdzielnej (np. *a la nobiltà, da la cifra, ne la città* odtwarza się bez zmian; zamiast *dela dieta, del'arciduca* pisze się odpowiednio *de la dieta, de l'arciduca*);

e) występujące w podstawie wydania cyfry — zarówno rzymskie, jak i arabskie — oddaje się cyframi arabskimi, z wyjątkiem jednak numeracji panujących, których oznacza się cyframi rzymskimi. Dla zachowania oboczności pisowni, pojawiających się zwłaszcza w tekstach włoskich, liczby wyrażone słowami odtwarza się bez zmian (np. *doi, dua, due, dui, duoi*);

f) skróty oczywiste i jednoznaczne rozwiązuje się bez zaznaczenia, stosując się w miarę możliwości do zasad pisowniowych autora przekazu źródłowego. Rozwiązania niepewne, a także uzupełnienia w imionach własnych osób i miejscowości podaje się antykwą w nawiasach prostokątnych (por. art. 12). Wprowadza się jednak lub zachowuje, w ujednoliconej formie, skróty konwencjonalne (np. *etc.*) i powtarzających się wyrazów w zwrotach grzecznościowych i tytułach oznaczających dostojęstwo (np. *Fr^{tas} T. — Fratrnitas Tua, Illma D^{tio} V. — Illustrissima Dominatio Vestra, Ser^{ma} R. M^{tas} — Serenissima Regia Maiestas, S. S. Illma — Sua Signoria Illustrissima*).

8

Publikowane dokumenty odtwarza się z zachowaniem ich swoistych właściwości gramatycznych. Bez potwierdzania w tekście i objaśniania w przypisach tekstowych pozostawia się występujące niekiedy w źródłach łacińskich przymiotniki w stopniu wyższym i imiesłowy czasu teraźniejszego strony czynnej w narzędniku liczby pojedynczej zakończone na *i* (np. *maiori* zamiast *maiore, persistenti* zamiast *persistente*) oraz poprawne, choć archaiczne lub przestarzałe, formy fleksyjne czasowników włoskich (ich słowniczek zamieszcza się na końcu każdego woluminu). Postępuje się tak również w przypadku zachodzących niejednokrotnie w tekstach włoskich niezgodności z aktualnie obowiązującymi regułami gramatycznymi w zakresie użycia rodzajników (np. *il stato* zamiast *lo stato*), przyimków rodzajnikowych ściągniętych (np. *del sponsalizio* zamiast *dello sponsalizio*) i zaimków przymiotnych wskazujących (np. *quel ardore* zamiast *quell'ardore, quei scritti* zamiast *quegli scritti*),

⁶ Por. *Instrukcja wydawnicza dla średniowiecznych źródeł historycznych*, Kraków 1925, s. 5–6.

a ponadto w razie braku zgodności z podmiotem w rodzaju i liczbie imiesłowu czasu przeszłego w czasach złożonych z czasownikiem posiłkowym *essere* (np. *è sopragionto la nova zamiast è sopragionta la nova, non mi fu consignato zifra zamiast non mi fu consignata zifra*). Rzadziej pojawiające się formy czasowników, odmienianych w sposób naruszający ustalone od dawna zasady i utrudniający niekiedy zrozumienie tekstu, objaśnia się w przypisach tekstowych (np. *favorisse* zamiast *favorisce, sminuisse* zamiast *sminuisce, io le disse* zamiast *io le dissi, venessero* zamiast *venissero, S. M^{ta} dice essere necessario di procurare nella dieta che si nominano* zamiast *S. M^{ta} dice essere necessario di procurare nella dieta che si nominino*).

9

Przy wydawaniu korespondencji przestrzega się reguły, że w tekstach ogłaszanych zasadniczo w całości opuszcza się bez zaznaczenia zwykle powtarzające się formuły początkowe (pозdrowieniowe), formuły grzecznościowe występujące bezpośrednio przed podpisami, same podpisy, datacje, adresy i *summaria* sporządzone w kancelariach odbiorców. Formuły początkowe i końcowe wraz z następującymi po nich podpisami zamieszcza się jednak w osobnym wykazie z odesłaniem do odpowiednich numerów pozycji wydawniczych. Miejsce i datę sporządzenia listu w razie potrzeby (zwłaszcza w przypadku przekreślonej nazwy mniej znanej miejscowości i daty podanej w tekście według kalendarza rzymskiego czy też liturgicznego) przytacza się w przypisie tekstowym w formie zgodnej z występującą w przekazie źródłowym. Nazwę miejscowości nie ustalonej, lub której lokalizacja budzi wątpliwości, podaje się, również jako dosłowny cytat ze źródła, w nagłówku jednostki wydawniczej.

Omówiony wyżej sposób postępowania nie odnosi się do dokumentów papieskich (bulle, brewe) i wychodzących z kancelarii legatów i nuncjuszy dokumentów prawnych. Zawarte w nich powtarzające się dłuższe formuły (intytulacje, inskrypcje, klauzule) zastępuje się skrótem *etc.* z odesłaniem do tekstów, w których te formuły podaje się w całości.

10

Teksty lub ich fragmenty podobne bądź jednobrzmiące z innymi wcześniej publikowanymi w niniejszym wydawnictwie *in extenso* ogłasza się w regestach.

W przypadku dokumentów ogłoszonych (przede wszystkim we fragmentach) w innych publikacjach, zazwyczaj trudno dostępnych, rozproszonych i często nie odpowiadających podstawowym wymaganiom stawianym obecnie edycjom krytycznym, dokonuje się na ogół reedycji. Urywki tekstów gdzie indziej opublikowane oznacza się odsyłaczami do przypisów tekstowych.

11

W kwestiach dotyczących formy graficznej tekstów stosuje się następujące zasady:

a) dla ułatwienia zrozumienia tekstu dopuszcza się możliwość wprowadzenia zmian w jego układzie graficznym, o ile jest on niekonsekwentny i nie dość przejrzysty, w szczególności zaś wówczas, gdy w podstawie wydania (np. w kryptogramach) brak oznaczeń akapitowych (*a linea*) w wyodrębniających się tematycznie fragmentach tekstu;

b) odstępuje się od zaznaczania w odpowiednich miejscach publikowanych tekstów początku każdej strony ich podstawy wydania⁷;

c) wtrętów łacińskich w tekstach włoskich i polskich nie wyróżnia się graficznie;

d) przytoczone w tekście w dosłownym brzmieniu słowa zaczerpnięte z czyjejs wypowiedzi lub z jakiegoś pisma ujmuje się w cudzysłów;

e) teksty publikowane *in extenso* i ich fragmenty (w tym odmianki tekstowe) podane dosłownie w nagłówkach, objaśnieniach dotyczących przekazów źródłowych, regestach dokumentów i przypisach drukuje się antykwą. Części składowe poszczególnych jednostek wydawniczych pochodzące od

⁷ Por. M. Friedberg, *Wydawanie drukiem źródeł archiwalnych. Metoda i technika pracy edytorskiej*, Warszawa 1963, s. 88.

wydawcy wyróżnia się na ogół kursywą. Odstępuje się od tej reguły jedynie we wstępie, następujących po nim wykazach oraz w zamieszczanych na końcu każdego woluminu słownikach i indeksie.

12

Braki w tekstach (opustki, miejsca zniszczone i nieczytelne) uzupełnia się — w miarę możliwości — literami lub wyrazami pisanymi antykwą i ujmuje w nawiasy prostokątne (por. art. 7f). Odsyłacze do przypisów tekstowych umieszcza się wewnątrz tychże nawiasów.

13

Oczywiste omyłki popełnione przy szyfrowaniu listów i błędy pisowni występujące w tekstach jawnych na ogół, w szczególności w kopiach, są poprawiane (nie dotyczy to zdeformowanych i przekręconych imion własnych osób i miejscowości, które odtwarza się bez zmian). Prostuje się zazwyczaj również nie budzące wątpliwości i zniekształcające tekst błędy gramatyczne (np. *alcune urgente cause* zamiast *alcune urgenti cause*, *dalli quale* zamiast *dalle quali*, *imitamini et sequamini* zamiast *imitamini et sequimini*, *nasceva scandali* zamiast *nasceva scandalo*, *Neapolitanensi* zamiast *Neapolitano*, *quelle ragione* zamiast *quelle ragioni*, *sarà rumori grandi* zamiast *saranno rumori grandi*).

Poprawione w tekście błędne formy wyrazów przytacza się w razie potrzeby w przypisach tekstowych. Omyłki nie sprostowane — zwłaszcza w autografach i oryginałach — o ile występują w poszczególnych wyrazach, potwierdza się znakiem *[s]*, natomiast błędy w budowie grup składniowych — *[ss]*.

14

Dokonane w podstawie wydania poprawki i uzupełnienia włączane są na ogół do publikowanego tekstu, natomiast istotne fragmenty skreślone i glosy — zwłaszcza w oryginałach, minutach czy konceptach, a w uzasadnionych przypadkach także w innych przekazach źródłowych wykorzystanych do wydania tekstu — umieszcza się w przypisach tekstowych.

15

W ramach tomu — niezależnie od liczby tworzących go woluminów — dokumenty umieszczone *in corpore* wydawnictwa opatruje się numeracją ciągłą i układa w porządku chronologicznym. W dodatkach do poszczególnych woluminów obowiązuje odrębna numeracja dokumentów.

16

Tekst każdego publikowanego dokumentu stanowiącego odrębną jednostkę wydawniczą poprzedzony jest nagłówkiem (zawierającym bieżący numer, tytuł lub nazwisko autora i adresata listu, miejsce i datę wystawienia dokumentu oraz — na ogół — jego regest) i objaśnieniami dotyczącymi przekazów i literatury wydawniczej źródła.

17

W razie braku w podstawie wydania danych o autorze, adresacie, miejscu lub dacie wystawienia dokumentu uzupełnienia tych braków wprowadza się do nagłówka jednostki wydawniczej bez zaznaczenia ujęciem w nawiasy prostokątne, jeśli wyżej wymienione dane pochodzą z innego przekazu wykorzystanego do wydania tekstu. Ustalenia dokonane w wyniku krytyki źródła lub informacje pochodzące z jego przekazów zależnych (por. art. 6) ujmuje się w nawiasy prostokątne i w razie potrzeby uzasadnia w uwagach wydawcy zamieszczonych bezpośrednio przed tekstem publikowanego dokumentu.

W przypadku gdy danych o autorze lub adresacie nie ma w poszczególnych dokumentach zawartych w jednym kodeksie (rejestr, kopiariusz), lecz poszukiwane informacje zachowane są w innym miejscu tego samego rękopisu (karta tytułowa, grzbiet kodeksu itd.), wymienionych braków nie zaznacza się w nagłówkach i nie omawia w objaśnieniach dotyczących odnośnych przekazów źródłowych.

Jeśli dane o nadawcy lub adresacie nie występują ani w poszczególnych dokumentach, ani w innym miejscu zawierającego je kodeksu, ale rękopis ten został scharakteryzowany we wstępie do wydawnictwa, podstawy uzupełnienia braków (wskazanych w objaśnieniach dotyczących przekazów źródłowych) nie podaje się każdorazowo w uwagach wydawcy do odpowiednich pozycji wydawniczych.

W objaśnieniach dotyczących przekazów źródłowych nie sygnalizuje się błędów i braków w przekazach wtórnych, nie podaje się także na ogół występujących w nich adnotacji i uwag. W przypadku wpisów do rejestrów pochodzących od zachowanych minut uwzględnia się jednak te dopiski, których brak w samych minutach.

18

Przypisy tekstowe umieszcza się bezpośrednio po tekście publikowanego dokumentu w układzie szeregowym. Odsyłacze do tych przypisów oznaczone są kolejnymi małymi literami alfabetu. Gdy liczba przypisów tekstowych w danym dokumencie przekracza liczbę liter w alfabecie, dalsze oznaczenia tworzy się według następującego schematu: ^{aa}, ^{ab}, ^{ac}. Jeżeli przypis odnosi się do dwóch lub większej liczby wyrazów, tą samą literą oznacza się pierwszy i ostatni wyraz odnośnego fragmentu tekstu. W takim przypadku litera umieszczona przed pierwszym słowem uzupełniona jest kreską z prawej strony, natomiast po ostatnim — kreską z lewej strony (np. ^P*in si lungo viaggio*^P).

19

Przypisy rzeczowe, oznaczane cyframi arabskimi, mają odrębną numerację w ramach każdej jednostki wydawniczej i są umieszczane kolejno u dołu strony pod fragmentami tekstu, do których się odnoszą.

Osoby i mniej znane miejscowości objaśnia się wyczerpująco tylko przy ich pierwszym pojawieniu się w tekście źródłowym. W objaśnieniach osób podaje się sumarycznie podstawowe dane biograficzne, w tym daty urodzenia i śmierci (jeśli udało się je ustalić) i główne sprawowane urzędy. W przypadku postaci wywodzących się z Polski i Litwy więcej miejsca poświęca się osobom nie uwzględnionym w *Polskim słowniku biograficznym*.

Jeśli w tekście źródłowym wymieniona jest osoba, co do której nie ma żadnej dostępnej informacji, przypisu się nie zamieszcza. Postępuje się tak również w przypadku nie zidentyfikowanych miejscowości i nie odnalezionych dokumentów wzmiankowanych w publikowanych źródłach.

Gdy nazwisko lub nazwa miejscowości podane są w formie stwarzającej trudności identyfikacyjne, ich utożsamienia dokonuje się przy pierwszym wystąpieniu w tekście każdego dokumentu, w którym są wymienione. Analogiczną metodę postępowania stosuje się w przypadku osób określonych jedynie tytułem lub urzędem, z tym jednak zastrzeżeniem, że rezygnuje się na ogół z podawania w przypisach danych identyfikacyjnych odnoszących się do postaci częściej występujących, których identyfikacja nie nastręcza trudności (papież Klemens VIII, jego nepoci Cinzio i Pietro Aldobrandini, po otrzymaniu w 1593 r. godności kardynalskich stale określani tytułami *cardinale di San Giorgio* i *cardinale Aldobrandino*, legaci i nuncjusze apostołscy wymienieni w art. 1, król Zygmunt III Waza, cesarz Rudolf II Habsburg i kanclerz Jan Zamoyski, w źródłach włoskich nazywani zazwyczaj po prostu *cancelliere*).

Odsyłacze do miejsc pararelnych w innych dokumentach publikowanych w niniejszym wydawnictwie stosuje się w razie rejestrowania niemal jednobrzmiących tekstów z uprzednio wydanymi *in extenso* (por. art. 10), a także wówczas, gdy nawiązanie do myśli wyrażonych we wcześniejszych dokumentach jest niewątpliwe i ich uwzględnienie ułatwia zrozumienie poruszonych kwestii.

Źródła informacji zawartych w przypisach rzeczowych, z wyjątkiem objaśnień dotyczących osób panujących (w tych przypadkach uwzględnionej literatury się nie podaje), przytacza się w obrębie tychże przypisów.

20

Noty biograficzne poświęcone poszczególnym legatom i nuncjuszom apostołskim wymienionym w art. 1 zamieszcza się we wstępie do tego woluminu, w którym publikuje się pierwszą partię (lub

całość) materiałów źródłowych dotyczących sprawowanych przez nich misji. Opis wykorzystanych w wydawnictwie rękopisów daje się, także we wstępie, w każdym woluminie. Po wstępie następują wykazy zastosowanych skrótów, formuł grzecznościowych występujących w korespondencji, publikowanych źródeł, uwzględnionych wydawnictw źródłowych i opracowań, a także chronologiczny spis wydawanych listów i dokumentów. Na końcu woluminu zamieszcza się (oprócz słowniczków wzmiankowanych w art. 7 i 8) indeks osób, miejscowości i instytucji.

21

Zgodnie z zasadami obowiązującymi w całej serii *Acta Nuntiaturae Polonae* językiem redakcji tomu XV i XVI wydawnictwa jest łacina.